

Joannes Poncius
FILOSOFICKÝ KURS PODLE NAUKY DUNSE SCOTA

Část 3.: *Metafyzika*

2. disputace: *O jsoucnu jako takovém*

KVESTIE II.

Co je reálné jsoucno jako takové, a zda má jeden pojem jak formální, tak objektivní

První konkluze: *Pojímá-li někdo jsoucno jakožto jsoucno, nebo něco jiného abstraktně jako jsoucno, nemá jeden akt rozumu a jeden předmět rozumu o nic méně, než když někdo pojímá živočicha jakožto živočicha.*

O tom sotva může být sporu.

Důkaz: pokud jde o naši zkušenost, ani v jednom, ani ve druhém případě (a už vůbec ne více v jednom než ve druhém) nepozorujeme, že bychom v sobě měli dva formální pojmy, nebo že bychom před sebou měli dva předměty; a rovněž tak neexistuje nic, z čeho by se dalo vyvodit, že před sebou máme dva předměty nebo že jsou v nás způsobeny dva pojmy či akty v jednom spíše než ve druhém případě. Proto pokud by někdo našel nějakou námitku, pomoci níž by vyvrátil argumenty dokazující existenci jednoho formálního a objektivního pojmu odpovídajícího jsoucnu, toutéž námitkou by mohl vyvrátit i argumenty, kterými se totéž dokazuje o živočíchách – jsou totiž úplně stejné.

Druhá konkluze: *Jak o onom formálním, tak o onom objektivním pojmu platí, že ani explicitně ani implicitně neobsahuje podřazené pojmy (tj. například pojem Boha nebo stvoření) o nic více, než pojem živočicha obsahuje pojmy člověka a zvířete, a je to pojem do stejné míry vymezený jako pojem živočicha.*

Tato teze je rovněž všem společná, a **dokazuje se** stejně jako teze předchozí: zkušenost i argumentace je totiž úplně stejná v případě pojmu jsoucna jako v případě pojmu člověka.

...

Čtvrtá konkluze: *Objektivní pojem jsoucna se odlišuje (čili abstrahuje) od nižších gradů, které jej vymezují na Bohu či stvoření, formálně ex natura rei.*

Teze je naprosto běžná mezi Scotisty a všemi, kdo připouštějí formální distinkci.

Dokazuje se jasně pomocí argumentů, jimiž se dokazuje formální distinkce obecně: objektivní pojem jsoucna se totiž může reálně vyskytovat bez kteréhokoliv z oněch vymezujících gradů. Vyskytuje se totiž v Bohu bez formality, která by jej vymezila jako stvořené

jsoucno, a ve stvořeném jsoucnu bez formality, která by jej vymezila jako Boha.... To je však největší známka formální distinkce u stvořených jsoucen; mezi jsoucnem, a tím co jej vymezuje a na co je vymezeno existuje tudíž formální distinkce.

Pátá konkluze: *Objektivní pojem jsoucna je stejnou měrou jeden, vymezený, rozlišený či konfúzní, jako objektivní pojem kterékoliv obecné přirozenosti.*

...

KVESTIE III.

Jak a o čem se jsoucno predikuje.

Druhá konkluze: *Jsoucno jako takové se predikuje formálně jednoznačně o Bohu a stvoření, substanci a akcidentu, a nikoliv mnohoznačně či analogicky, nakolik analogická predikace odporuje jednoznačné predikaci. ...*

Důkaz je zřejmý: Jsoucnem jako takovým, které se takto formálně vypovídá, se nemyslí nic jiného než to, čemu na základě pojmového obsahu neodporuje reálná existence; je však jisté, že v Bohu a stvoření, substanci a akcidentu je něco, čemu reálná existence na základě jeho pojmového obsahu neodporuje, jinak by nemohly reálně existovat. Tedy je v nich reálně uskutečněn pojem jsoucna, a v důsledku toho o nich může být formálně predikován.

Mimo to, tento pojem je jeden a dokonale abstrahovaný, jak jsme dokázali v předchozí kvestii, a vypovídá se ve všech případech co do totožného pojmového obsahu- Definice pojmu jsoucna, nakolik se vypovídá o Bohu, totiž není nic jiného než „to, čehož pojmovému obsahu neodporuje reálná existence“ – a úplně stejně se definuje pojem jsoucna nakolik se vypovídá o stvoření, o substanci a o akcidentech. Vypovídá se tedy o nich jednoznačně, neboť k tomu, aby se pojem vypovídal jednoznačně, stačí, aby se vypovídal co do stejného pojmového obsahu a aby byl esenciálně obsažen v tom, o čem se vypovídá, kde k němu přistupují nějaké vymezující reality. To vše je v tomto případě splněno.

...

Namítneš za druhé: z toho by vyplývalo, že jsoucno je rodem vzhledem k Bohu a stvoření, to by však bylo nanejvýš absurdní – ergo.

Důkaz premisy maior: pojem jsoucna by byl o Bohu a stvoření jednoznačně *in quid* predikovatelný, a vymezoval by se vzhledem k Bohu a stvoření skrze druhově se lišící difference. A nic víc není třeba k tomu, aby měl povahu rodu.

Důkaz minor: z toho by vyplývalo, že se Bůh skládá z rodu a difference, a tedy je složený metafyzickým složením z něčeho zdokonalitelného a něčeho zdokonalujícího – a tedy že není naprosto dokonalý.

Na tuto námitku, která je nejsilnějším důvodem protivné teze, scotisté obvykle odpovídají podle nauky pocházející od samotného Scota tak, že popřou implikaci v premise maior a její důkaz co do druhé části: domnívají se totiž, že jsoucno jako takové se nevymezuje na pojmy Boha a stvoření skrze difference, nýbrž skrze vnitřní mody, rod však musí být něco vymezitelného differencemi. Ze stejného důvodu také tvrdí, že ani konečné jsoucno, které se bezprostředně dělí na deset kategorií, není ve vztahu k nim rodem, a na základě toho by popřeli implikaci v premise maior předchozí námitky.

Tato nauka, jakkoliv je vzhledem k autoritě samotného Scota a všech scotistů nanejvýš pravděpodobná, a ve skutečnosti snad i pravdivá, vykazuje nicméně obrovské obtíže, které jsem, přiznávám, já nikdy nedokázal překonat, a které nyní předložím; jednak aby se samotná nauka lépe pochopila, a jednak aby se nadanějším, než jsem já, dala příležitost věc lépe prozkoumat.

Za prvé se zdá, že tvrzení, že to, čím se jsoucno vymezuje jako Bůh či stvořená věc, ať už reálně před jakýmkoliv úkonem rozumu nebo co do našeho způsobu pojmání, je vnitřní modus, a ne difference, je nejenom zcela nepodložené (*gratis dictum*), nýbrž i protismyslné.

...
Dále: Pokud lze připustit vymezování konečného jsoucna na substanci a akcident bez difference, nelze udat důvod, proč by nebylo možné připustit vymezování substance na tělesnou a duchovní, a vůbec vymezování jakéhokoliv vyššího gradu na nižší bez difference, takže by nebyly žádné difference, a všechny vymezující principy by byly vnitřní mody.

Mimoto, těžko zdůvodnit, proč by spíše plynula složenost v Bohu z toho, že by obsahoval formalitu jsoucna odlišnou od formality difference, než z toho, že by obsahoval formalitu jsoucna a vnitřní modus.

Dále, pokud má formalita jsoucna společná Bohu a stvoření totožnou povahu a pojmový obsah, pak ačkoliv se v Bohu vymezuje pomocí modu a není tam proto zdokonalena, přesto se

tato formalita zdokonaluje ve stvořených věcech přistoupením nižších differencem (např. smyslovosti a rozumovosti), a je tedy těžko pochopit, že by nebyla ze své povahy zdokonalitelná.

Za druhé proti této nauce svědčí, že není možné dobře vysvětlit, co je to vnitřní modus tak, aby bylo zřejmé, v čem spočívá jeho odlišnost od difference, na níž se obvyčejně poukazuje.

...
Díky těmto a jiným argumentům se mi tato obecná scotistická nauka, která má původ u samotného Scota, zdála vždy obtížná, a proto se pokusím na uvedenou námitku, k jejímuž řešení byla tato nauka vymyšlena, odpovědět jinak.

Odpovídám tedy na námitku distinkcí v implikaci v premise maior. Pokud se rodem nemyslí nic jiného než nějaké jedno vymezitelné na mnohé různé povahy, byť i pomocí difference, připouštím maior; pokud by se však navíc vyžadovalo, aby to bylo něco pozitivně omezeného, pak maior popírám. Podobně rozlišuji minor: ve smyslu, že je absurdní, aby pojem jsoucna v Bohu byl rodem v tom smyslu, v jakém byla připuštěna maior, minor popírám, ve druhém smyslu, v němž byla maior popřena, minor připouštím – a popírám vyplývání v celém argumentu. ...

DODATEK

O vnitřních modech

... Vůbec se nedivím, že Mastrius nevysvětlil správně povahu vnitřních modů; věc je totiž sama o sobě dost obtížná a k jejímu pochopení je třeba mnohem zevrubnější spekulace a více úsilí, než lze očekávat od něj, nebo od jakéhokoliv jiného pouze „textového scotisty“

Ačkoliv se však sám o sobě nemohu domýšlet, že bych vnesl světlo do problému, který ač jej pracně pojednali mnozí slavní scotisté, přece se jim jej podařilo spíš zamotat, než rozplést, chtěl bych zde přece předložit svůj názor na věc, aby i Mastrius měl, v čem by mě vyvrátil, bude-li toho schopen, a podle svých sil odhalím, co měl Scotus vlastně na mysli.

Předpokládám proto spolu se všemi ostatními, že vnitřní modus je něco, co je reálně identické s modifikovanou věcí (neboli s věcí, v níž se tento modus nachází), a co je zároveň odlišné od jakéhokoliv difference této věci, a to jak esenciální, tak individuální, a co je odlišné rovněž od všech propriálních vlastností, které tuto věc nutně doprovázejí.

Pokud by tedy ve skutečnosti něco takového existovalo, a pokud by to bylo možné vysvětlit tak, aby se toto vysvětlení nehodilo ani na žádné difference, ani na propriální vlastnosti,

bylo by dokázáno dvojí: Za první, že existují vnitřní mody, a za druhé, že toto vysvětlení je správné. Pokud by se navíc shodovalo s těmi, která podal o modech Scotus sám, pak musí po všech stránkách vyhovovat.

O to je tedy třeba se pokusit.

...

Tvrdím: Každé věci náleží ještě nějaký jiný predikát: takový, že bez něj věc může být pojata tak, že ji lze odlišit od jakékoliv jiné věci; který dále nemůže být deduktivně dokázán pomocí žádného z esenciálních predikátů, jichž je třeba k tomu, aby byla odlišena od jakékoliv věci (a to včetně chiméry a negací); a který konečně není individuální diferencí. A tento predikát je tudíž vnitřním modem.

...

Na základě toho může být vnitřní modus jasně popsán jako něco formálně přidaného k věci, co je s ní reálně totožné, co však není ani její proprium, ani to svým připojením k ní nemění její pojmové vymezení tak, že by ji to činilo numericky nebo druhově odlišnou od čehokoliv, od čeho by věc nebyla numericky či druhově odlišná, pokud by se k ní vnitřní modus nepřipojil....

Proti celé této nauce lze vznést nanejvýš obtížnou námitku ohledně konečnosti a nekonečnosti, jimiž se rozlišuje jsoucnost na Boha a stvoření. Scotus a scotisté totiž předpokládají, že jsou to mody, přestože nesplňují výše podanou

charakteristiku, neboť mění formální povahu jsoucnosti, které vymezují a modifikují: nekonečnost totiž spolu se jsoucnem konstituuje Boha jakožto druhově odlišného od stvoření, a konečnost konstituuje jsoucnost druhově odlišnou od Boha; tudíž nesplňují podanou charakteristiku vnitřního modu.

Na tuto obtíž **odpovídám**, že to není konečnost a nekonečnost, co prvotně vymezuje jsoucnost jako Boha či stvoření; na základě konečnosti a nekonečnosti by také ani nebylo možné vyvodit, že se Bůh a stvoření liší druhově. Spíše je to tak, že jsoucnost se druhově vymezuje jako Bůh či stvoření skrze nějaké jiné formality. Tak jako má však každá stvořená věc svůj příslušný stupeň dokonalosti, který se nějak liší od její druhové přirozenosti a je to tudíž její vnitřní modus, tak i Bůh má svůj příslušný stupeň dokonalosti, který je nějak odlišný od jeho specifické přirozenosti, díky níž se prvotně odlišuje od každé stvořené věci. Tento stupeň dokonalosti můžeme tudíž nazvat vnitřním modem; a protože jde o takovou dokonalost, že větší si nelze vymyslet, může být nazvána nekonečnou.

...

To je tedy můj názor, který předkládám posouzení lepších scotistů a metafyziků, žádaje však, aby svůj soud vynesli na základě rozumového důvodu, a nespokojili se s tím, že proti němu uvedou autority, leda takové, které mohou podpořit i důkazem.